

Muuan sotilasseikkailu Krimin sodan päiviltä

Autonomian ajan sotahistoria on ollut meillä erittäin vähän tutkittu ja harrastettu. Tämä ei ehkä ole ihmeteltävää, eihän Suomella tuona aikana ollut kovinkaan suuria joukkoja eivätkä ne joutuneet järin huomattavaa osaa sotatoimissa näyttelemään. Silti on valitettavaa, ettei tutkimus ole tähän enempää huomiota kohdistanut. Voisihan helposti vetää paralleelleja Suomen silloisen ja nykyisen sotilaallisen aseman välille ja tarkastella, millainen strateginen ajattelu maamme johtavien sotilashenkilöitten toiminnan pohjana tuolloin oli. Autonomian ajan Suomen sotaväen arkisto on melko hyvin säilynyt. Sota-arkistossa nuo niteet odottavat tutkijaansa ja lukuisat kiehtovat ongelmat selvittäjäänsä.

Tämän kirjoituksen tarkoituksena ei ole paneutua näin suuren luokan kysymysten selvittelyyn; kirjoittaja tuntee liian hyvin oman maallikkomaisuutensa. Kun virkatyön yhteydessä vastaani tuli muuan mielenkiintoinen asiakirja, katsoin sen julkistamisen tässä yhteydessä vastaavan tarkoitustani herättää mielenkiintoa viime vuosisadan sotahistoriallisia kysymyksiä kohtaan.

Ennen kuin päästään itse asiakirjaan, on kuitenkin tarpeellista antaa vähän taustatietoja. Itämainen kysymys oli 1800-luvun puolivälissä eräs suurvaltojen kiistakysymyksistä. Turkin vallan oletettiin olevan sortumassa ja Venäjä havitteli pääsyä Bosporin salmien herraksi. Tässä tarkoituksessa oli vuonna 1853 venäläisiä joukkoja marssitettu Turkin alueelle. Kun Venäjä näytti pääsevän liian helposti päämääräänsä, julistivat Englanti ja Ranska sille sodan maaliskuussa 1854. Tästä alkoi ns. Itämainen eli Krimin sota, joka Suomessa sai kansan suussa myös nimen Oolannin sota, koska huomattavin Suomea sivunnut sotatoimi oli liittoutuneitten laivaston suorittama Ahvenanmaalle rakennetun Bomarsundin linnoituksen hävitys. Venäläisten suunnitelmien mukaan oli Bomarsundiin ollut tarkoitus rakentaa luja linnoitus, joka olisi hallinnut Pohjanlahden suuta. Sodan puhjetessa oli rakennustyö vielä kesken, mutta niin paljon oli silti valmiina, että tykistöeversti Bodiskon johdolla oli noin 2 000 miestä määrätty Bomarsundin varuskunnaksi. Linnoituksen miehitysväki oli pääosin venäläistä sotaväkeä, kuten yleensä joka

paikassa Suomen rannikoilla, mutta Bomarsundissa oli sentään myös suomalaisia, värvätyt Suomen Krenatööritark'ampujapataljoonan 3. ja 4. komppania, yhteensä noin 400 miestä.

Kesällä 1855 Bomarsundin kohtalonhetket koittivat. Jo kesäkuussa oli englantilainen laivue tehnyt tunnusteleavan hyökkäyksen linnoitusta vastaan, mutta vetäytynyt puolustuksen tulen tieltä. Elokuun 10. päivänä alkoi suurisuuntainen hyökkäys ranskalaisen kenraali Baraguay d'Hilliersin johdolla. Hyökkääjillä oli yli viisinkertainen ylivoima ja kahdeksan vuorokauden tykistötulen jälkeen linnoitus joutui antautumaan. Liittoutuneet eivät katsoneet voivansa pitää sitä hallussaan, vaan hävittivät linnoituksen räjäyttämällä. Eloönjääneet puolustajat joutuivat voittajien sotavankeuteen ja heidät kuljetettiin joko Ranskaan tahi Englantiin.

Nyt sitten asiakirjaan. Se on krenatöörien reservipuolipataljoonan komentajan raportti pataljoonan komentajalle joulukuulta 1855.

Till Kommendören för Grenadier Skarpskytte Bataljon, Herr Öfversten och Riddaren Lyra!

Ifrån Befälhafvaren för Grenadier Reserv Skarpskytte Halfbataljon Major von Essen 1.a

Rapport.

Till Herr Öfversten och Riddaren får ödmjukast jag inrapportera att Äldre under Officeren Wansén och Yngre Fältskären Collen, vilka vid Bomarsunds öfvergång såsom krigsfångar blifvit afförde till staden Lewes i Konungariket England och därifrån hemflyktat, vid af mig anstälde förfrågningar rörande deras rymning ur krigsfångenskapen upgifvit, det de klockan omkring 7 om aftonen den 5te sistlidne oktober under mörker och häftigt regn rymt ur fängelset i nämnde stad, der de fängne af underbefälet och manskapet ifrån Grenadier Skarpskytte Bataljonen

hölls förvarade, klättrat öfver muren som omgaf fängelset och begifvit sig å väg emot staden London och samma afton blifvit såsom misstänkte fasttagne då de under flykten passerat öfver jernvägen samt förde i förvar i en vid sagde väg uppförd vaktstuga utanför hvilken en postkarl blifvit ställd till deras bevakning, men därifrån åter lyckats rymma då vid uppsparkandet af dörren postkarlen som på yttre sidan stått framför densamma fallit omkull och derigenom ej kunnat hindra flykten till London der de inträffat först den 7de oktober om morgonen, emedan de endast om nätterna vågade röra sig. Om dagarne höllo de sig stilla i någon skog. Ankomne dit begäfvö de sig till dockorne för att söka anträffa något till Östersjön afgående fartyg, på hvilket de hoppades kunna anträda återresan till hemlandet, hvarunder de ånyo hade blifvit arresterade af några engelska Officerare som funnit Wansén och Collen misstänkte samt under bevakning af tvänne soldater afförde till något arrest-rum, men under vägen dit, sedan den ena soldaten på Collens anmodan, gått att köpa bränvin aflägsnat sig, i folkträngseln lyckats undkomma. Derefter hade de mestadels hållit sig undandolde tilldess de den 15de oktober erhållit emploij ombord å skonerten Freden från Norrköping, fördt af skeparen Hagström, och med detta fartyg den 2 a sistlidne november afgått ifrån London på resa till sistnämnde stad, men emedan Collen under resan i Nordsjön gjort ett svårt fall ombord hvaraf han för en tid blef till sjötjenst oduglig samt Wansén under det stränga arbetet ombord så skadat sin högra hand att han ej heller kunde begagnas vid sjömanövrerne hade skepparen, som nödsakad att inlöpa i Norsk hamn för att anskaffa frisk besättning, i Arendal låtit afmönstra såväl Wansén som Collen, hvilka derifrån öfver Kragerö begifvit sig till Christiania där Ryske General Konsuln Stats Rådet Mechelin försett dem med erforderliga kläder och penningar till fortsättande af resan, som ifrån Christiania företagits till Stockholm där åter Ryske General Konsuln Stats Rådet Mollerius dragit försorg om deras afsändande öfver Grislehamn och Eckerö till denne stad, hvarest Guvernören öfver Åbo och Björneborgs Län Herr General Majoren och Riddaren Cronstedt för dem ombesörjt kvarter och upphålle till denna dag då de blifvit vid Halfbataljonen tillkommenderade.

Och har jag ansett mig böra i lika ödmjukhet föreslå Wansén och Collen till belöning för deras lika djerfva som äfventyrliga handling. I

sammanhang härmed får ödmjukast jag anhålla om förhållnings ordres angående deras eqvipering, emedan vid Halfbataljonen ej finns några för dem nödiga Krono kläder och öfriga persedlar.

Major von Essen la

No 784

Abo den 23 December

1855

T. f. Adjutant Fänrik Mesterton

Majuri von Essenin rapporti on asiallinen ja yksinkertainen, se on sotilaan virallinen raportti esimiehelleen. Nähtävästi raportin viimeinen kappale on ollut laatijansa kannalta tärkein: vankeudesta palanneiden sotilaiden tuli saada asialliset varusteet menettämiensä tilalle. Mikäli reservipuolipataljoonalla olisi sattunut olemaan riittävästi varusteita Wansénille ja Collenille, olisi tämä seikkailurikas pakomatka ehkä jäänytkin vain pitkänä kasarmi-iltoina kerrottavaksi perimätiedoksi, josta nykyajan kuulija panisi ainoan annoksen mielikuvituksen tilille. Lohdullista on lukea raportin viimeisen kappaleen marginaaliin tehty merkintä, joka todistaa huollon pelanneen tuolloinkin. Siinä nähtävästi joko eversti Lyra tai pataljoonan huotopäällikkö antaa käskyn varustaa Wansén ja Collen kuolleilta sotilailta jääneillä univormuilla kunnes heille ehditään valmistaa uudet vaatteet.

Omaaloitteisuus, sopeutuvaisuus monenlaisiin olosuhteisiin, rohkeus ja neuvokkuus on katsottu viime sotien aikaisten suomalaisten sotilaiden parhaiksi ominaisuuksiksi. Näitä ominaisuuksia on runsain mitoin ollut myös aliupseeri Wansénilla ja välskäri Collenilla.

Summary

A MILITARY ADVENTURE DURING THE DAYS OF THE CRIMEAN WAR

In August 1855 when the Crimean War touched the Finnish shores an English and a French naval unit captured Bomarsund fortress in the Åland archipelago and its surviving defenders were taken prisoners - of - war either in France or England.

In December the same year two men reported for duty in Turku; they were Senior Sergeant Wansén and Junior Surgeon Collen, who had escaped from England. In his report, Major von Essen retold their adventurous escape to his battalion commander, Colonel Lyra. They had escaped from Lewes and had, after many adventures, reached London, sailed from there to Norway on a Swedish ship and eventually reached Finland via Stockholm. Their route showed ingenuity, courage and initiative, which traditionally are the best characteristics of a Finnish soldier.